

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش بینی در بین دانشجویان دانشگاه

دکتر سیدمجتبی عقیلی*

زینب قربانی**

چکیده

در روانشناسی دین، با توجه به اهمیت دین در تمام شئون زندگی، به بررسی عوامل روان شناختی دین پرداخته می شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش بینی دانشجویان انجام شد. با توجه به موضوع، روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. بدین منظور از بین دانشجویان دانشگاه پیام نور گرگان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰، تعداد ۲۲۱ نفر از ۳۳۱۸ دانشجویان دختر و پسر با روش تصادفی طبقه ای بر اساس فرمول کرجسی و مورگان (با خطای نسبی ۷ درصد) به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند. در این پژوهش برای جمع آوری داده ها از بازخوردهای مذهبی راجمانیکام (RRAS)، پرسشنامه خشنودی آکسفورد (OHQ) و پرسشنامه جهت گیری زندگی (LOT) استفاده شده است. داده ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، مدل بندی رگرسیونی و آزمون آماری t مستقل، کلموگروف اسمیرنوف و شاخص های آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که تفاوت بین بازخوردهای مذهبی و خشنودی در دانشجویان دختر و پسر معنی دار نیست اما بین خوش بینی در دانشجویان دختر و پسر تفاوت وجود دارد. نتیجه گیری:

*. استادیار گروه روان شناسی دانشگاه پیام نور

** . کارشناسی ارشد روان شناسی

افراد با رجوع به دین و معنویات می توانند از خشنودی و خوش بینی بیشتری را برخوردار شوند.

واژه-کلیدها: بازخوردهای مذهبی، خشنودی، خوش بینی.

Examining the relationship between religious attitudes with happiness and optimism among University students

S.M. Aghili, Ph.D.*

Z. Ghorbani, M.A.

In Psychology of Religion, based on the importance of religion in all facets of life, religious psychological factors are discussed. This research was done to study the relationship between religious attitudes with happiness and optimism of students. Due to the topic of discussion, the descriptive study method and of the correlation type was used. In this regard 221 students among the 3318 students of Payam Noor University of Gorgan were selected by the random stratified method based on Kerjcie and Morgan's formula (with relative error % 7) as the sample group. Data was collected using the Rajmanykam's Religious Attitudes Scale (RRAS), Oxford Happiness questionnaire (OHQ) and the Life Orientation questionnaire (LOT). Data was analyzed using regression modeling correlation coefficient, indepent t-test, K_S Test and descriptive statistics indices. The results demonstrated that, there were no significant differences between religious attitudes and happiness among the girls and boys, but there is a difference in optimism between the girls and boys. Conclusions: Individuals with reference to religion and spirituality can enjoy greater happiness and optimism.

Keywords: Religious attitudes, happiness, Optimism.

Contact information: ASEMANTHA@GMAIL.COM

مقدمه

در روانشناسی دین، به لحاظ اهمیت دین در تمام شئون زندگی، به بررسی عوامل روان شناختی دین پرداخته می‌شود. رفتارهای مذهبی مانند نماز خواندن، صداقت، اعتقاد به خداوند، مطالعه کتاب‌های مذهبی از طریق ایجاد امید و تشویق در جهت ایجاد دیدگاه مثبت نسبت به شرایط موجود و بیرون کشیدن فرد از یک بحران مایوس‌کننده که بر آن‌ها تسلط چندانی هم ندارد، یک نوع آرامش درونی را ایجاد می‌کند (کوئیننگ و دیگران، ۱۹۹۸). آلپورت معتقد است که شخصیت بالغ، نیازمند فلسفه وحدت بخش درباره حیات و یک چارچوب داوری است که می‌تواند عناصر مختلف تجربه آدمی را به نوعی منظم کند و هدفی پیش روی او قرار دهد و تنها دین است که کل عالم وجود را در بر می‌گیرد (وولف، ۲۰۰۴). در طی یک قرن اخیر، مذهب و تأثیرات آن مورد مطالعه قرار گرفته است و روانشناسان مشهوری چون (فروید، ۱۹۲۸؛ آلپورت، ۱۹۵۰؛ مازلو، ۱۹۶۴؛ و فروم، ۱۹۵۰؛ به نقل از شهنی ییلاق و همکاران، ۱۳۸۳) تلاش‌های زیادی در این زمینه انجام داده و به‌خصوص رابطه آن را با سلامت روانی بررسی کرده‌اند. اما در حوزه روابط بین مذهب و روانشناسی مثبت تحقیقات چندانی انجام نشده است و تنها طی دو دهه اخیر و با گسترش مباحث مربوط به روانشناسی مثبت، نقش مذهب در سالم و کامل‌سازی انسان و ایجاد جامعه سالم و رو به رشد، توجه بسیاری از روانشناسان را برانگیخته است. بر این اساس پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش‌بینی در نمونه‌ای از دانشجویان دانشگاه پیام نور صورت گرفت؛ بدین منظور فرضیه‌هایی به شرح ذیل مطرح گردید:

- ۱- بازخوردهای مذهبی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. ۲- خشنودی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. ۳- خوش‌بینی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. ۴- بین بازخوردهای مذهبی و خشنودی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد. ۵- بین بازخوردهای مذهبی و خوش‌بینی در دانشجویان رابطه معنادار وجود. ۶- بین خشنودی و خوش‌بینی در دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد.

اخیراً یکی از مباحثی که در رویکرد روانشناسی مثبت مورد توجه قرار گرفته است، مبحث خشنودی است. روانشناسان در تعریف خشنودی، به خوشبختی ذهنی اشاره می‌کنند که یک

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش‌بینی در بین دانشجویان دانشگاه

اصطلاح چتری و در برگیرنده انواع ارزشیابی‌هایی است (داینر، ۲۰۰۲؛ فوردایس^۱، ۱۹۹۷؛ فردریک و لوینسون^۲، ۱۹۹۴) که شامل تجربه هیجان‌های مطلوب و رضایت بالا از زندگی است (سلیگمن، ۲۰۰۰). این ارزیابی از سویی واکنش‌های هیجانی و عاطفی (دیکی، ۱۹۹۹) به حوادث و از سویی دیگر قضاوت‌های شناختی و اجتماعی (پارگامنت، ۱۹۹۷) در مورد رضایت و به سرانجام رساندن وظیفه را در بر می‌گیرد (کار، ۲۰۰۴؛ داینر، ۲۰۰۲؛ اسپینوال^۳، ریچر و هافمن، ۲۰۰۱). به اعتقاد سلیگمن خوش‌بینی حالتی شناختی است که به نحوه تفکر افراد درباره علت‌ها برمی‌گردد. وی این صفت را «سبک تبیین» می‌نامد که بر اساس آن امور و رویدادها را به علل خاصی نسبت می‌دهد (سلیگمن، ۲۰۰۲). به بیان دیگر سلیگمن خوش‌بینی را تلفیقی از شناخت و عاطفه می‌داند.

پژوهش‌های مختلف مبین این است که بین خوش‌بینی و راهبردهای کنارآمدن (سگستروم^۴، ۲۰۱۰؛ بازخورد مذهبی (عقیلی و کومار، ۲۰۰۸؛ روحانی و معنوی‌پور، ۱۳۸۷؛ علی‌محمدی و جان‌بزرگی، ۱۳۸۷؛ صحرانیان، غلامی و امیدوار، ۱۳۹۰)؛ شخصیت در مقیاس‌های درونگرایی و برون‌گرایی (باتیا، ۲۰۰۷؛ میرزایی و حاتمی، ۱۳۸۹)؛ روابط بین فردی (هامپس، ۲۰۰۱؛ به‌نقل از حسینی، ۱۳۹۰)؛ ثبات عاطفی (هیلز و آرگیل، ۲۰۰۱)؛ سلامت جسمانی و روانی (مایرز، ۲۰۰۱؛ پیترسون، ۲۰۰۰؛ آقایی، رئیسی و آتش‌پور، ۱۳۸۶)؛ هوش هیجانی (قاضی، ۱۳۹۰) با خشنودی^۵ همبستگی مثبت وجود دارد. از سوی دیگر تجارب تنشگر و مشکلات جسمی با خشنودی رابطه معکوس دارد (کارین، آلبرکستین و کارنستروم، ۲۰۰۳). نتایج پژوهش‌های دیگر نشان می‌دهد شادی زنان نسبت به مردان بیشتر است (کوامهانکن و همکاران، ۲۰۰۳) همچنین دارای عاطفه مثبت‌تر و رضایتمندی بیشتری از زندگی هستند (وود و همکاران، ۱۹۸۹).

نتایج تحقیقات دیگر حاکی از آن بود که بین خوش‌بینی و تاب‌آوری (تریزا، ۲۰۱۰)؛ معنویت و مذهب (میز و همکاران، ۲۰۰۴؛ سیتو سلیگمن، ۱۹۹۳) همبستگی مثبت وجود دارد. نولن- هوکسما، گیرگیوس و سلیگمن (۱۹۹۲) به این نتیجه رسیدند که دختران بیشتر از پسران خوش‌بین هستند.

کرمانی و دانش (۱۳۹۰) عنوان می‌کنند نگرش مذهبی، نگرش نظام‌داری از باورها و اعمال

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش‌بینی در بین دانشجویان دانشگاه

نسبت به امور مقدس است که احراز وتقویت آن یگانگی، ثبات، استمرار و پایداری فرد در جامعه را موجب می‌شود.

همچنین نتایج تحقیقات پژوهشگران حاکی از آن بود که بین بازخوردهای مذهبی^۶ با سلامت روانی (مک‌فارلند، ۲۰۰۹؛ حمید، ۱۳۸۸) رضایت از زندگی و حرمت خود با احساس خشنودی همبستگی مثبت وجود دارد (برنا و سواری، ۱۳۸۸).

همچنین بین اشتغالات مذهبی، با منبع مهارگری و تنیدگی (کوشکی و خلیلی‌فر، ۱۳۸۹؛ بخشی‌پور و دیگران، ۱۳۸۶؛ شهنی ییلاق و دیگران، ۱۳۸۳) میزان تنیدگی (پورقانع و همکاران، ۱۳۸۹) رابطه معنادار وجود دارد. افزون بر این ایگالو همکاران (۲۰۰۳) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که بین بازخورد مذهبی زنان و مردان تفاوت معنادار وجود ندارد، از سوی دیگر مطالعات گریبیرگر و مکلوگلین (۱۹۸۶) نشان می‌دهد بین بازخورد مذهبی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد. پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این سؤال است که بین سه متغیر بازخوردهای مذهبی، خشنودی و خوش‌بینی در بین دانشجویان چه رابطه‌ای وجود دارد.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری: پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر توصیفی و از نوع همبستگی بوده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه پیام نور گرگان در نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۹۱-۹۰ تشکیل داده‌اند. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای و بر اساس فرمول کرجسی و مورگان (با خطای نسبی ۷ درصد) صورت گرفت. بدین ترتیب در راستای هدف پژوهش از میان ۳۳۱۸ نفر، تعداد ۲۲۱ نفر از دانشجویان دختر از بین ۴ گروه آموزشی علوم انسانی، علوم کشاورزی، علوم پایه و فنی و مهندسی به‌عنوان گروه نمونه انتخاب گردید.

ابزار سنجش: ۱. پرسشنامه بازخوردهای مذهبی پروفیسور راجمانیکام^۷ (RRAS، ۱۹۸۸): متشکل از ۶۰ جمله درباره حوزه‌های مختلف مذهب مثل ماهیت خدا، عبادت و پرستش، مذهب رسمی، روحانیت، زندگی آینده، روح و دنیای ارواح می‌باشد. هر حوزه دارای ۱۰ جمله می‌باشد

که در هر حوزه ۵ جمله مثبت و ۵ جمله منفی وجود دارد (راجا مانیکام، ۲۰۰۵). این پرسشنامه در سال ۲۰۰۴، توسط عقلی در ایران هنجاریابی شده است. آلفای کرونباخ (کرونباخ، ۱۹۵۱) به دست آمده (۰/۹۰۱) بود. پاسخ‌ها بر اساس یک مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرتی امتیازبندی می‌شوند. امتیاز بالا بازخورد نامطلوب و امتیاز پایین بازخورد مطلوب را نشان می‌دهد.

۲. پرسشنامه خشنودی آکسفورد^۴ (OHI): دارای ۲۹ ماده است. این آزمون در سال ۱۹۸۹ توسط مایکل آرگایل و براساس پرسشنامه افسردگی بک^۹ (BDI، ۱۹۷۹) ساخته شده است. ۲۱ عبارت از عبارات این پرسشنامه از BDI گرفته شده و معکوس گردیده و ۱۱ پرسش به آن اضافه شده است تا سایر جنبه‌های سلامت روانی را پوشش دهد. پرسشنامه خشنودی دارای چهار گزینه است. ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۰ و قابلیت اعتماد بازآزمایی آن را ۰/۷۸ گزارش کرده‌اند. درستی همزمان این پرسشنامه با استفاده از ارزیابی دوستان افراد درباره آن‌ها ۰/۴۳ محاسبه شد. همچنین از آنجایی که خشنودی دارای ۳ بخش: عاطفه مثبت، رضایت و نبود عاطفه منفی دانسته شده، همبستگی این پرسشنامه با مقیاس عاطفه مثبت برادبرن (۰/۳۲) با شاخص رضایت از زندگی آرگایل (۰/۵۷) و با پرسشنامه افسردگی بک (۰/۵۲-) محاسبه شد.

۳. پرسشنامه جهت‌گیری زندگی: شیر و کارور (۱۹۸۵) برای ارزیابی خوش‌بینی^{۱۰} سرشتی، آزمون جهت‌گیری زندگی^{۱۱} (LOT) فرم خودگزارشی خلاصه‌ای را تدوین کرده و بعدها آن را مورد تجدید نظر قرار دادند (شیر و دیگران، ۱۹۹۴). در این تحقیق از نسخه تجدید نظر شده (LOT-R) استفاده شد. (شامل ۶ ماده ۳ ماده، نشان‌دهنده تلقی خوش‌بینانه و ۳ ماده نشان‌دهنده تلقی بدبینانه). ضریب قابلیت اعتماد این پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴ به دست آمده است که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بالای آزمون است. این مقیاس از دو عامل امید به آینده و بازخورد مثبت نسبت به وقایع، تشکیل شده است.

داده‌ها و یافته‌ها

به منظور آزمون فرضیات پژوهش از روش آزمون همبستگی مدل‌بندی رگرسیونی و t مستقل استفاده گردید. در ادامه به تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به هر یک از فرضیات پژوهش می‌پردازیم:

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش بینی در بین دانشجویان دانشگاه

فرضیه اول: بازخوردهای مذهبی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

بر اساس نتایج این پژوهش در مورد متغیر بازخوردهای مذهبی بین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد. با توجه به اطلاعات جدول شماره (۱)، t محاسبه شده ($t=1/452$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد از t بحرانی جدول ($t=1/96$) با درجه آزادی ($df=198$) کوچک تر است و سطح معنی داری (Sig) آن از سطح خطای ($\alpha=0/05$) بیشتر است.

جدول ۱: نتایج آزمون t مستقل بازخوردهای مذهبی دانشجویان دختر و پسر

شاخص های آماري جنسيت	N	F	M	SD	t	df	t	α	Sig	فاصله اطمینان پایین بالا
مرد	۶۹		۳/۲۱	۰/۳۱	۱/۴۵۲	۱۹۸	۱/۹۶	۰/۰۵	۰/۱۴۸	-۰/۰۲۳۵۲
زن	۱۳۱	۰/۷۲۲	۳/۲۸	۰/۲۹						۰/۱۵۴۹۵

فرضیه دوم: خشنودی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

بر اساس نتایج دیگر از این پژوهش بین دانشجویان دختر و پسر از لحاظ میزان خشنودی تفاوت معناداری به دست نیامده است. به طوری که در جدول شماره (۲) مشاهده می شود، نتایج آزمون برابری واریانس ها بیانگر تساوی واریانس دو جامعه می باشد، بنابراین نتایج آزمون t با فرض عدم تساوی واریانس ها ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج آزمون t مستقل خشنودی دانشجویان دختر و پسر

شاخص های آماري جنسيت	N	F	M	SD	t	df	t	α	Sig	فاصله اطمینان پایین بالا
مرد	۶۹		۳/۲۱	۰/۳۱	-۱/۱۱۲	۱۹۸	۱/۹۶	۰/۰۵	۰/۲۶۷	-۰/۰۵۶۱۳ -۰/۲۰۱۴۱
زن	۱۳۱	۱/۱۳۱	۳/۲۸	۰/۲۹						

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش بینی در بین دانشجویان دانشگاه

فرضیه سوم: خوش بینی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

همچنین یافته های پژوهش حاضر نشان داد که خوش بینی در دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. به طوری که در جدول شماره (۳) مشاهده می شود، نتایج آزمون برابری واریانس ها بیانگر عدم تساوی واریانس دو جامعه می باشد، بنابراین نتایج آزمون t با فرض تساوی واریانس ها ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج آزمون t مستقل خوش بینی دانشجویان دختر و پسر

شاخص های آماري جنسیت	N	F	M	SD	t	df	t	α	Sig	فاصله اطمینان پایین بالا
مرد	۶۹	۰/۰۰۷	۳/۲۱	۰/۳۱	۲/۰۵	۱۹۸	۱/۹۶	۰/۰۵	۰/۱۴۸	۰/۱۵۴۹۵ - ۰/۰۲۳۵۲
زن	۱۳۱		۳/۲۸	۰/۲۹						

فرضیه چهارم: بین بازخوردهای مذهبی و خشنودی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد. بر اساس نتایج دیگر بین بازخوردهای مذهبی و خشنودی دانشجویان رابطه وجود دارد. با توجه به جدول شماره (۴) چون ضریب همبستگی در جهت مثبت است با افزایش بازخوردهای مذهبی، شادکامی نیز افزایش می یابد.

جدول ۴: ضریب همبستگی بین متغیرهای بازخوردهای مذهبی و خشنودی

شاخص های آماری متغیرها	N	r	df	r	Sig	α
بازخوردهای مذهبی خشنودی	۲۰۰	۰/۴۴۷	۱۹۸	۰/۱۳۸	۰/۰۰۰	۰/۰۵

فرضیه پنجم: بین بازخوردهای مذهبی و خوش بینی در دانشجویان رابطه معنادار وجود. نتیجه دیگر این پژوهش نشان می دهد بین بازخوردهای مذهبی و خوش بینی دانشجویان رابطه وجود ندارد زیرا با توجه به جدول شماره (۴) مقدار ضریب همبستگی محاسبه شده ($r=0.026$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0.05$) و درجه آزادی ($df=198$) از ضریب همبستگی جدول بحرانی کوچک تر است.

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش‌بینی در بین دانشجویان دانشگاه

جدول ۵: ضریب همبستگی بین متغیرهای بازخوردهای مذهبی و خوش‌بینی

شاخص‌های آماری متغیرها	N	r	df	r	Sig	α
بازخوردهای مذهبی خوش‌بینی	۲۰۰	۰/۰۲۶	۱۹۸	۰/۱۳۸	۰/۷۱۵	۰/۰۵

فرضیه ششم: بین خشنودی و خوش‌بینی در دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد. همچنین افزایش خشنودی باعث افزایش خوش‌بینی در دانشجویان می‌شود. زیرا با توجه به یافته‌های جدول شماره (۶) به دلیل مثبت بودن مقدار ضریب همبستگی این رابطه در جهت مثبت است.

جدول ۶: ضریب همبستگی بین متغیرهای خشنودی و خوش‌بینی

شاخص‌های آماری متغیرها	N	r	df	r	Sig	α
خشنودی خوش‌بینی	۲۰۰	۰/۳۹۲	۱۹۸	۰/۱۳۸	۰/۰۰۰	۰/۰۵

علاوه بر آن برای ارائه یک مدل رگرسیونی در هر دو گروه دانشجویان ابتدا تست نرمال برای متغیر پاسخ در هر دو گروه انجام می‌گردد که مقدار سطح معنی‌داری آن در دخترها ۰/۶۲۸ و در پسرها ۰/۵۱۳ به دست آمده است که بیانگر نرمال بودن آن در هر دو گروه است. سپس با توجه به جدول شماره (۷) مدل رگرسیونی استاندارد شده رابطه بین خشنودی و خوش‌بینی در دو گروه به شرح زیر خواهد بود: $Y_1 = 0/452 X_1$ ، $Y_2 = 0/322 X_2$ که در آن Y_1 و X_1 به ترتیب میزان خوش‌بینی و خشنودی در دختران و Y_2 و X_2 سطح این متغیرها در پسران است. همچنین می‌توان گفت که میزان اثربخشی خوش‌بینی از خشنودی در دختران نسبت به پسران به دلیل ضریب استاندارد بالاتر بیشتر است همچنین میزان ضریب تعیین ارائه شده برای هر دو مدل به این امر اشاره دارد.

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش‌بینی در بین دانشجویان دانشگاه

جدول ۷: مدل رگرسیونی بین متغیرهای خوش‌بینی و خشنودی در دو گروه

مدل رگرسیونی	آماره فیشر F	سطح معنی داری	مربع R (ضریب تعیین)	ضرایب مدل رگرسیونی	
				شیب	عدد ثابت
				۰/۴۵۲	۱۴/۱۲۵
سطح معنی داری					
دختران	۱۲/۲۲۴	۰/۰۰۰	۰/۲۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
پسران	۸/۶۳۷	۰/۰۰۱	۰/۱۰۴	شیب	عدد ثابت
				۰/۵۳۶	۹/۰۶۷
				ضریب استاندارد	۰/۳۲۲
				سطح معنی داری	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش‌بینی در دانشجویان بود. نتایج به دست آمده نشان داد بین بازخوردهای مذهبی در دانشجویان دختر و پسر تفاوتی دیده نشده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های ایگال و همکاران (۲۰۰۳) و گرینبرگر و مکلوگین (۱۹۸۶) همسو است و با نتایج نولن- هوکسما و دیگران (۱۹۹۲) ناهمسو می‌باشد. نتیجه رسیدند که بین بازخورد مذهبی زنان و مردان تفاوت معنادار وجود ندارد. با توجه به نتایج به دست آمده از این تحقیق، از لحاظ میزان خشنودی در دانشجویان دختر و پسر تفاوت وجود ندارد. این یافته با نتایج پژوهش ایگال و همکاران (۲۰۰۳)؛ گرینبرگر و مکلوگین (۱۹۸۶)؛ سلیمانی، غلامحسین‌زاده، همایون‌پور (۱۳۸۹) همسو است و با پژوهش‌های کوامهانکن و همکاران (۲۰۰۳)، وود و همکاران (۱۹۹۸) که اذعان دارند خشنودی در زنان بیشتر از مردان است ناهمسو می‌باشد. همچنین خوش‌بینی در دانشجویان دختر و پسر متفاوت است به طوری که میزان خوش‌بینی در دختران بیشتر از پسران می‌باشد. این نتیجه همسو با پژوهش نولن و دیگران (۱۹۹۲) است در حالی که با نتایج پژوهش‌های گرینبرگر و مکلوگین (۱۹۹۸) همسو نمی‌باشد. شاید نوع خوش‌بینی بررسی شده در این پژوهش‌ها، دلیلی بر متفاوت بودن نتایج باشد. دیگر نتایج حاصل از تحلیل داده‌های این پژوهش نشان داد که بین بازخوردهای مذهبی و خشنودی

رابطه مثبت معنادار وجود دارد، این بدان معنی است که هرچه نمرات بازخوردهای مذهبی بالاتر باشد، نمرات خشنودی نیز بیشتر است. برخی از پژوهش‌ها، یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کنند (صحرائیان و همکاران، ۱۳۹۰؛ برنا و سواری، ۱۳۸۸؛ علی‌محمدی و جان بزرگی، ۱۳۸۷؛ روحانی و معنوی‌پور، ۱۳۸۷؛ عقیلی و کومار، ۲۰۰۸). این پژوهشگران تأکید می‌کنند هنگامی که بازخوردهای مذهبی بالا باشد، خشنودی نیز افزایش پیدا می‌کند. علاوه بر این بین بازخوردهای مذهبی و خوش‌بینی رابطه‌ای وجود ندارد. این نتایج با یافته‌های پژوهش (بالجانی و همکاران، ۱۳۹۰؛ میز و همکاران، ۲۰۰۴؛ ستی و سلیگمن، ۱۹۹۳؛ شهنی ییلاق و همکاران، ۱۳۸۳) ناهمسو می‌باشد. همچنین بین خشنودی و خوش‌بینی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد. این یافته با نتایج پیترسون (۲۰۰۰) همسو می‌باشد. افراد شاد تمایل دارند خود و دیگران را مثبت ببینند و وقایع را مثبت تفسیر نمایند و این رابطه در دختران نسبت به پسران بیشتر است. آنان به شکست، فکر نمی‌کنند و از فرصت‌هایی که به دست می‌آورند، تصمیمات منطقی و درست می‌گیرند و خوش‌بینی واقع‌بینانه به وقایع دارند. در مجموع، پژوهش‌ها و تحقیقات مربوط به خشنودی، نشان‌دهنده آن است که افراد شاد از نظر ساختار فکری، قضاوت و انگیزش با افراد ناشاد تفاوت دارند و از بازدهی فردی، خانوادگی، شغلی، تحصیلی و اجتماعی بالاتری برخوردار هستند (لیوبومیرسکی و همکاران، ۲۰۰۵). با وجود آن که نتایج مطالعات حاضر اطلاعات ارزشمندی را درباره رابطه بین نگرش‌های مذهبی، خشنودی و خوش‌بینی در بافت‌های تحصیلی بین دانشجویان فراهم کرده است، اما برخی از محدودیت‌های مطالعه حاضر، تعمیم‌پذیری نتایج آن را با محدودیت مواجه می‌کند؛ این پژوهش فقط در مورد دانشجویان پیام نور گران انجام شده است و تعمیم نتایج آن به جامعه‌های دیگر باید با احتیاط صورت گیرد. همچنین احتمال عدم صداقت و دقت آزمودنی‌ها در تکمیل پرسشنامه‌ها وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل از پژوهش پیشنهاد می‌شود، در پژوهش‌های آینده، نقش مؤلفه عاطفی بررسی شود. همچنین افرادی که خشنودی کمتری را تجربه می‌کنند می‌توانند با رجوع به دین و معنویات خشنودی بیشتری کسب کنند. باور داشتن و عمل به باورهای دینی از مهمترین عوامل پیش‌بینی‌کننده احساس خشنودی است. لذا به متولیان امر آموزش کشور

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش بینی در بین دانشجویان دانشگاه

پیشنهاد می شود که همسو با برنامه های آموزشی خود برنامه های دینی و معنوی را نیز در برنامه های خود بگنجانند.

پی نوشت ها:

1- Fordyce, M.	2- Fredrick, S., & Lowenstein, G.
3- Aspinwall, L.	4- Segerstrom, S.C.
5- Happiness	6- Religious attitudes
7- Rajamanickam's Religious Attitudes Scale	8- Oxford Happiness Inventory
9- Beck Depression Inventory	10- Optimism
11- Life orientation test	

منابع و مآخذ فارسی:

آقای، اصغر؛ رئیسی دهکردی، راضیه؛ آتش پور، حمید. (۱۳۸۶). رابطه خوش بینی و بدبینی با سلامت روان در افراد بزرگسال شهر اصفهان. *دانش و پژوهش در روانشناسی*، ۳۳ و ۹، صص. ۱۱۸-۱۲۰.

بالجانی، اسفندیار؛ خشابی، جواد؛ امانپور، الهام؛ عظیمی، ندا. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بین سلامت معنوی، مذهب و امید در بیماران مبتلا به سرطان. *مجله دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران (حیات)*، ۱۷(۳)، صص. ۲۷-۳۷.

برنا، محمدرضا؛ سواری، کریم. (۱۳۸۷). ارتباط ساده و چندگانه نگرش های مذهبی، سلامت روانی، رضایت از زندگی و حرمت خود با احساس شادکامی در بین دانشجویان. *یافته های نو در روانشناسی*، ۲(۸)، صص. ۷۷-۷۸.

پورقانع، پرند، شرف آذر، ابراهیم، زائر ثابت، فاطمه، خورسندی، میترا. (۱۳۸۹). بررسی ارتباط اعتقادات مذهبی و تنیدگی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی زینب (س) شرق گیلان. *دوفصلنامه دانشکده های پرستاری و مامایی استان گیلان*. ۲۰(۶۳)، صص ۱۵-۱۰.

حسینی، سید محمود. (۱۳۸۹). *بررسی اثربخشی آموزش هوش هیجانی و مهارت های اجتماعی*

بررسی رابطه بین بازخوردهای مذهبی با خشنودی و خوش بینی در بین دانشجویان دانشگاه

بر سلامت عمومی، شادکامی و انگیزه پیشرفت دانش آموزان پسر دوره متوسطه شهرستان مینودشت. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تنکابن. حمید، نجمه. (۱۳۸۸). بررسی رابطه نگرش مذهبی با سلامت روانی و عملکرد سیستم ایمنی بدن. فصلنامه مطالعات روان شناختی. ۵ و ۲، صص ۷۵ و ۷۶.

روحانی، عباس؛ معنوی پور، داود. (۱۳۸۷). رابطه عمل به باورهای دینی با شادکامی و رضایت از زناشویی در دانشگاه آزاد واحد مبارکه. دانش و پژوهش در روانشناسی. ۱۰ (۳۵) و ۳۶، صص ۲۰۳ - ۱۹۰.

سلیمانی، منصور؛ غلامحسین زاده، حسن و همایون پور، رقیه. (۱۳۸۹). شادکامی و سلامت روانی در دانشجویان. پژوهش های روان شناختی. ۱۱۳ (۳)، صص ۱۱۲-۱۲۴. شهنی ییلاق، منیجه؛ شکرکن حسین؛ موحد، احمد. (۱۳۸۳). رابطه علی بین نگرش های مذهبی، خوش بینی، سلامت روانی و سلامت جسمانی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۱ (۱-۲)، صص. ۱۹-۳۴.

صحرائیان، علی؛ غلامی، عبدالله؛ امیدوار، بنفشه. (۱۳۹۰). رابطه نگرش های مذهبی و شادکامی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز. افق دانش؛ فصلنامه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گناباد. ۱ (۱۷)، صص. ۷۴-۶۹.

علی محمدی، کاظم، و جان بزرگی، مسعود. (۱۳۸۷). رابطه میان شادکامی با جهت گیری مذهبی و شادکامی روان شناختی و افسردگی در دانش پژوهان مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قم. فصلنامه روانشناسی در تعامل با دین، ۱ (۲)، صص. ۱۴۴-۱۳۱. قاضوی، سیده نجمه. (۱۳۹۰). رابطه میان هوش هیجانی، شادکامی و خلاقیت دانش آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری.

کرمانی مامازندی، زهرا؛ دانش، عصمت. (۱۳۹۰). تأثیر نگرش مذهبی و هیجان خواهی بر سازگاری زناشویی دیران متأهل شهرستان پاکدشت. مطالعات روان شناختی. ۷ و ۲، صص. ۱۲۹-۱۵۴.

کوشکی، شیرین؛ خلیلی فر، مهدی. (۱۳۸۹). نگرش مذهبی و منبع کنترل. فصلنامه اندیشه و رفتار، ۴ (۱۵)، صص ۱۷-۳۳.

میرزائی، فروغ؛ حاتمی، حمیدرضا. (۱۳۸۹). رابطه ویژگی های شخصیتی و شادکامی در دانشجویان. *فصلنامه اندیشه و رفتار*، ۵، صص ۳۵-۴۷.

منابع و مآخذ خارجی:

- Aghili. M, kumar. G.V. (2008). Relationship between religious Attitude and Happiness among Professional Empoloyeees. *journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. 34 (Special issue): 66-69.
- Aspinwall, L., Richter, L., & Hoffman, R. (2001). *Understanding how optimism works: and examination of optimists adaptive moderation of belief and behavior*. In Chan, E. Optimism and pessimism: Implications for theory, Research and Practice (PP38-218). Washigton D.C.
- Bhatia, R. (2007). Women empowerment in educational management and developing leadership qualities in women. *Edutracks*, 7(2), 19-21.
- Carr, A. (2004). *Positive psychology, the Science of Happiness and Human Strengths*, New York: Burnner Rout Ledge Ltd.
- Dicky. M.T. (1999). The pursuit of happiness. Retrieved from <http://www.dikey.org/happy.htm>.
- Diener, E. (2002). Frequently asked questions (FAQS) about subjective (happiness and life satisfaction). *A primer for reporters and newcomers*.
- Egall, E., Kroll, J., Carry, K., Johnson, M. & Erickson, P. (2003). Eysenck personality scale and religiosity in a US outpatient sample, *Personality and Individual Difference*, 37, (10), 23- 31.
- Fordyce, M. (1987). Development of a program to increase personal happiness. *Journal of Counseling Psychology*, 30, 51-20.
- Fredrick. S., & Lowenstein, G. (1999). Hedonic adaptation in kahneman Diener, E. & Schwartz, N. (Eds.), *Well-Being: The Foundations of Heonic Psychology* (pp. 302-29). New York: Russel Sage Foundation.
- Greenberger, E. & McLaughlin, C.S. (1986). Attachment, coping and explanatory style in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 27(2), 121-139.
- Hills, P. & Argyle, M. (2001). Emotional stability as a major dimension of happiness, *Personality and individual differences*, 31 (13), 57-64.
- Karin, G; Albreksten, G. and Qvarnstrom, U. (2003). Association between psychocial factor and happiness among school adolescent, *International Journal of nursing practice*. 9, 166-175.
- Koenig, H.G., Larson, D.B., Hays, J.C., McCullough, M.E., George, L.K., Branch, P.S., Meader, K.G. & Kuchibhatla, M. (1998). Religion and

- survival of 10, 10 male veterans hospitalized with medical illness. *Journal of Religion and Health*, 37, 15-29.
- Koivumaa-Honkanen, H., Honkanen, R., Koskenvuo, M., Kaprio, J. (2003). Self-reported happiness in life and suicide in ensuing 20 years. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38(5), 244-248.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K.M., & Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: the architecture of sustainable change. *The General psychology*, 9(2): 111-131.
- Mays V.M., Kilpatrick, R., Cochran, S.D., Calzo, J.P. (2004). *The relationship of religion/spirituality to optimism, perceived health status and HIV progression in seropositive African American men who have sex with men. International Conference on AIDS*. University of California, School of Public Health, Los Angeles, United States.
- McFarland, M.J. (2009). *Religion and Mental Health among Older Adults: Do the Effects of Religious Involvement Vary by Gender?* Department of Sociology, University of Texas, Austin, TX 78705.
- Meyers, D. (2001). The friends, funds, and faith of happy people. *American psychology*, 55(1), 56- 67.
- Nolen-Hoeksema, S., Girgus, J.S. & Seligman, M.E.P. (1992). Learned helplessness in children: A longitudinal study of depression, achievement, and explanatory style. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 435-442.
- Pargament, K.L. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York: Guilford Press.
- Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American psychologists*, 55(1), 44-55.
- Seligman, M. (1998). *Learned Optimism: How to change your mind and your life* (2nd ed). New York: Pocket Books.
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. *American Psychologist*, 55, 5-14.
- Seethe, S. and Seligman, M.E.P. (1993). Optimism and fundamentalism. *Psychological Science*, 4: 256-259.
- Segerstrom, Suzanne. C. (2010). Dispositional optimism and coping: A Meta - Analytic Review. *Department of psychology*, University of Kentucky, SAGE journal online, page1.
- Theresa, A. (2010). Optimism, Resilience and leadership-3 qualities to help move you Toward Greatness. [http://www.enzinearticles. Com/ expert/ Theresa, Ezine@rticles](http://www.enzinearticles.Com/expert/Theresa,Ezine@rticles).

Wood, W., Rhodes. N. & Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106, 249-264.

Wulff, D.M. (2004). *Psychology of religion: classic and contem religion: Classic and contemporary views*. NewYork: Wiley.